История на интеграцията на пазарите

Глобализация 1.0

Слави Тр. СЛАВОВ*

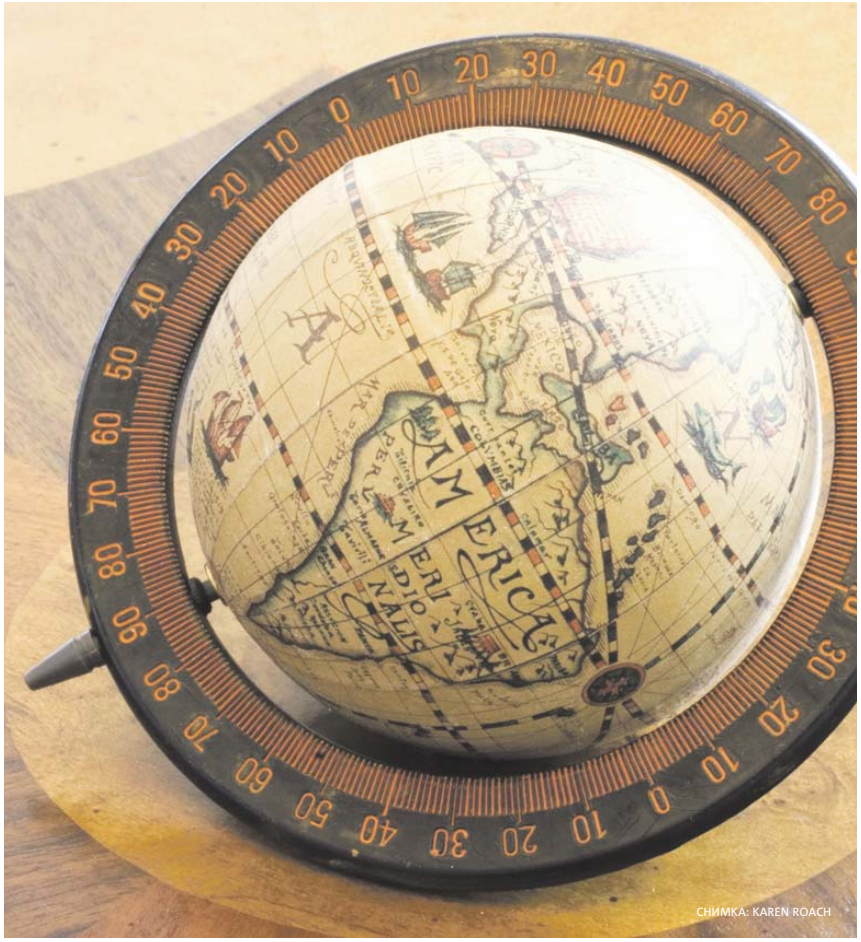

СНИМКА: KAREN ROACH

За повечето от нас глобализацията е скорошно явление. В популярното мислене се е наложила тезата че тя е уникален и необратим процес от последните няколко десетилетия. Именно за това е интересно да прочетем изследване** на икономическия историк Майкъл Бордо, което защитава точно обратната теза - че глобализацията нито е отскоро, нито е уникална, нито е необратима. Всъщност, ако погледнем траекторията, изписана от глобализацията през последните 150 години, тя най-вероятно ще прилича на латинската буква N. Интеграцията на световните пазари нараства през периода 1850 - 1914 г., намалява между Първата световна война и началото на 70-те години на XX век и отново започва да нараства през последните 30 - 35 години. Така че в момента наблюдаваме и участваме в Глобализация 2.0. Сигурно имаме какво да научим от един бърз поглед към предишната версия от периода 1850 - 1914 г.

Три измерения на глобализацията

представляват особен интерес за икономистите: свободното движение на стоки, на финансови капитали и на работна ръка. За нарастващата интеграция на световните пазари на стоки в края на XIX век спомагат два фактора. Първо, намаляват транспортните разходи благодарение на нови технологии - железници и параходи. Второ, повечето държави следват относително либерална външнотърговска политика и последователно намаляват ограниченията във вноса и износа. Историческа ирония е, че най-значимото изключение са САЩ, където по време на Глобализация 1.0 нивото на протекционизъм си остава непрестанно високо. А и след 1879 г. в Европа има обрат в това отношение, след като Германия, Франция и други страни въвеждат по-високи мита. Но като цяло международната система за външна търговия е относително либерална през периода 1850 - 1914 г., особено в сравнение със следващите 60 години. В резултат през този период международната търговия като процент от БВП постига високи стойности, които са догонени и надминати едва през 70-те и 80-те години на XX век. Световната търговска система на практика се разпада след 1914 г. в резултат на двете световни войни, голямата депресия между тях и студената война след 1945 г.

По отношение на свободното движение на капитали светът догонва Глобализация 1.0 едва преди 10-15 години. През периода 1850 - 1914 г. ограничения върху финансовите потоци по света практически не съществуват. Финансовите капитали текат от страните в центъра на световната финансова система по онова време (Великобритания, Франция, Германия, Холандия) към нововъзникващите икономики по периферията. Най-модните от тях за онзи период са САЩ, Канада, Австралия и Аржентина (на която явно вечно е писано да бъде нововъзникваща). Богатите западноевропейски страни в центъра на системата имат големи и устойчиви излишъци по текущите си сметки. Излишъкът на Великобритания достига пик от 9 процента от БВП в началото на XX век, като средната му стойност за периода 1870 - 1914 г. е около 5 процента. А по-бедните и бързоразвиващи се страни по периферията регистрират големи и устойчиви дефицити по текущите си сметки, които в отделни години надминават 10% от БВП за Австралия, Канада и Аржентина и 5 процента от БВП за Финландия, Норвегия и Швеция (също модни за времето си дестинации за чуждестранни инвестиции). Тези големи нетни потоци от капитали преди век са съпроводени от същите проблеми, които наблюдаваме и днес: поредица от внезапни обрати (sudden stops) в потока на капитали, банкови и валутни кризи, обявяване в несъстоятелност на цели държави.

Глобализацията нито е отскоро, нито е уникална, нито е необратима.

Едва в последните няколко десетилетия наблюдаваме завръщане в миналото на финансовата глобализация.

Финансовата глобализация в края на XIX век

се движи от два фактора. Първо, полагането на презокеански телеграфни кабели спомага за по-бързия обмен на информация, който е ключов фактор за доброто функциониране на финансовите пазари. Второ, целият свят през този период в общи линии се придържа към Златния стандарт. Той представлява нещо като световен валутен борд, при който златото играе ролята на резервната валута. Валутите на всички участващи страни са гарантирано конвертируеми в злато и са фиксирани към него. Така отделните страни на практика фиксират и валутните курсове помежду си. Съзвездието от фиксирани валутни курсове спомага за световната финансова интеграция, като намалява премиите за валутен риск в лихвените проценти на отделните валути. Освен това фиксираните валутни курсове налагат по-голяма макроикономическа дисциплина на отделните страни, което им помага да привлекат повече чуждестранни капитали.

Първата световна война и последвалата я голяма депресия слагат край на свободния поток на финансови капитали. Страните по света са вкарани във финансова автаркия (самодостатъчност) за половин век след 1914 г. Едва в последните няколко десетилетия наблюдаваме завръщане в миналото на финансовата глобализация.

Единственото измерение на глобализацията от периода 1850 - 1914 г. което все още не е достигнато и надминато, е свободното движение на хора по света. През посочения период между 300 хиляди и 1 милион души емигрират ежегодно от Европа основно към САЩ, Канада, Австралия и Аржентина. Като абсолютна стойност броят на имигрантите, идващи всяка година в тези страни, днес е горе-долу същият. Но процентът на имигрантите сред населението на тези страни днес е далеч по-нисък, отколкото преди век. Свободното движение на хора по света се оказва най-противоречивият аспект на Глобализация 1.0. Поради силния вътрешнополитически натиск отделните страни по света започват да ограничават приема на имигранти още през 90-те години на XIX век, като този процес на практика замръзва около 1930 г.

Глобализация 1.0 е унищожена на бойните полета на Първата световна война. Глобализацията не е отскоро, не е уникална и не е необратима. ■ К

***Слави Тр. Славов** е асистент по икономика в Pomona College, САЩ.

** **Bordo, Michael.** „Globalization in Historical Perspective." Business Economics 37:1 (January 2002): 20-29.